

Ἡ ὑμνογραφία τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας.

π. Γεώργιος Μεταλληνός

σ.σ. Ἄλλο ένα συναυλιακό kits event ἔλαβε χώρα μέσα σε Ἱερό Ναό τῆς Μητροπόλεως Κηφισίας, με έντονη, και πάλι, τὴν παρουσία των πολιτικῶν και τοπικῶν παραγόντων. Το ξεχαρβάλωμα προχωρά με σχέδιο υπό το «ἀγρυπνο βλέμμα» των επισκόπων! Ἀς διαβάσουμε τὴν αγιοπνευματικὴ τοποθέτηση του μακαριστοῦ π. Γεωργίου Μεταλληνού για τον ὑμνογραφικό λόγο και τὴν μελωδία του στην Ἐκκλησία για να στερεωθούμε. Ευχαριστίες στον ἀδελφό Νικόλαο Κ. για τὴν ἐπισήμανση του συγκεκριμένου ἀρθρου.

Ἡ Μεγάλη Ἑβδομάδα ἀνακεφαλαιώνει ὅλη τὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία, τὴν δημιουργία, τὴν πτώση, τὴν ἐν Χριστῷ ἀνάπλαση καὶ ἀναδημιουργία. Ὁ Χριστός, ὁ σταυρωμένος καὶ ἀναστὰς Κύριος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱστορίας, προβάλλεται μέσα ἀπὸ τὶς ἱερὲς Ἀκολουθίες, ὡς Αὐτὸς ποὺ δίνει λύση στὴ διαχρονικὴ τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου καὶ νοηματοδοτεῖ τὴν Ἱστορία.

Ἐπάρχει δὲ συνοχὴ καὶ συνέχεια στὰ ἀναγινωσκόμενα, ἀδόμητα καὶ τελούμενα στὴ Λατρεία, ποὺ ἀποδυναμώνεται ὅμως μὲ τὴν ἀποσπασματικότητα τῆς μετοχῆς, σ' ἀντίθεση μὲ τὴν μοναστικὴ λειτουργικὴ πράξη. Ἡ καταφυγὴ τῶν φιλακολούθων στὰ μοναστήρια αὐτὲς τὶς μέρες, καὶ μάλιστα τὰ ἀγιορείτικα, αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει: τὴν δυνατότητα βιώσεως ὅλου του φάσματος τῆς προσφερόμενης, ἀπὸ τὴν λατρεία, ἀνακεφαλαιώσεως τῆς σωτηρίας ἀνθρώπου καὶ κόσμου.

Ἡ παροντοποίηση τῶν συνδεομένων μὲ τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ ἱστορικῶν σωτηριωδῶν γεγονότων πραγματοποιεῖται μὲ τὰ δρώμενα (λιτάνευση τῆς εἰκόνας τοῦ Νυμφίου, τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Ἐπιταφίου, Ἀποκαθήλωση), ἀλλὰ κυρίως μὲ τὸ βασικότερο μέσον τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας λατρείας, τὸν λόγο τοῦ ὕμνου καὶ τὸ μουσικὸ ἔνδυμά του, τὸν ὑπέροχο αὐτὸ διφυῆ φορέα καὶ ἐκφραστὴ τῆς ὀρθόδοξης πίστεως. Ὁ λειτουργικὸς ὕμνος συνιστᾷ τὴν καρδιὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας, διότι οἱ δυνατότητες ποὺ προσφέρει ὁ ποιητικὸς λόγος καθιστοῦν τὴν ὑμνογραφία τὸ προσφορότερο μέσο γιὰ τὴν μυσταγωγία τοῦ σώματος-συνάξεως. Ὁ ὕμνος μεταβάλλει τὴν λατρεία σὲ ἀσίγαστο στόμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ποὺ δίνει καθημερινὰ τὴν μαρτυρία καὶ ὁμολογία τῆς πίστεώς της, τῆς ἐμπειρίας τῆς σωτηρίας της. Ποιητικὸς ὅμως λόγος καὶ μελωδία συνάπτονται στὸν ὀρθόδοξο λειτουργικὸ ὕμνο ἐμπροσθέντα, ἀφοῦ **ἡ ἐκκλησιαστικὴ Τέχνη στὴν Ὀρθοδοξία δὲν ὑπάρχει ποτὲ αὐτόνομα καὶ αὐθυπόστατα, ἀλλὰ λειτουργικὰ καὶ διακονικὰ, προσφέροντας μέσα γιὰ τὴν προσέγγιση τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας.** Ἡ Τέχνη τῆς Ὀρθοδοξίας κινεῖται στὸ μεταίχμιο κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου, γεφυρώνοντας χαρισματικὰ τὴν ἀπόστασή τους ὡς ἱστορικὴ σάρκα τῆς θεανθρώπινης πραγματικότητας τῆς Ἐκκλησίας. **Ἔτσι ὁ ὕμνος, ὡς λόγος πατερικός, γίνεται ποιμαντικὸ μέσο γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τῶν πιστῶν.** Προσφέρει τὴν θεογνωσία καὶ θεολογία τῆς καθαρμένης καὶ φωτισμένης ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καρδιάς τῶν Ἁγίων, ποὺ θεολογώντας ποιητικά, βλάπτουν τὸν κάλαμο στὰ νάματα τῆς πίστεώς τους καὶ στὰ δάκρυα τῆς μετανοίας τους. Μεγάλοι Πατέρες καὶ Μητέρες μᾶς εἶναι

ποιητές και μελωδοὶ τῶν ὕμνων τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος. Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων, Κοσμάς Μαΐουμᾶ, Μᾶρκος Ὑδροῦντος, Ἀνδρέας Κρήτης, Κασσιανὴ ἢ Κασσία εἶναι τὰ γνωστότερα ὀνόματα, ποὺ μετασκευάζουν σὲ «τραγούδι» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος καὶ «Θεο-λογία» τὴν πνευματικὴ-καρδιακὴ ἐμπειρία τους.

Ἄν ὅμως ὁ ὕμνογραφικὸς λόγος εἶναι φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ μουσικὴ (μελωδία) εἶναι τὸ κατάλληλο ἔνδυμά της. Ὑπάρχει γιὰ τὸν λόγο, «τῶν ρημάτων τὴν δύναμιν» καὶ ὄχι ὡς αὐθυπόστατο καλλιτεχνικὸ μέσο. **Στόχος τῆς δὲν εἶναι ἡ τέρψη ἢ ἡ συναισθηματικὴ διέγερση ἀλλὰ ἡ ὑποβοήθηση τοῦ λόγου γιὰ νὰ διεισδύσει στὰ βάθη τῆς ὑπαρξῆς**, δημιουργώντας διάθεση προσευχητικὴ, κατάνυξη καὶ αὐτομεμψία. Δὲν εἶναι μουσικὴ ἀκροάματος («οὐκ ἔστι θέατρον ἡ Ἐκκλησία, ἵνα πρὸς τέρψιν ἀκούωμεν»), παρατηρεῖ ὁ **Ἱ. Χρυσόστομος**), ἀλλὰ λειτουργικὴ. Διακονεῖ τὸ μυστήριον τοῦ ἔνσαρκου Λόγου, ἐπενδύοντας τὸν θεολογικὸν λόγο, γιὰ νὰ μπορεῖ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σῶμα νὰ «πλέκει» εἰς τὸν Θεῖον Λόγο-Χριστὸ «ἐκ λόγων μελωδίαν». **Γι' αὐτὸ καὶ δὲν βρῆκαν στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, ὡς Ὁρθοδοξίας, ποτὲ θέση τὰ μουσικὰ ὄργανα. Στὴν Ἐκκλησία, «ὄργανον» γλυκύφθογγο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γίνεται ὁ πιστὸς** («Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ψαλτήριον γενόμενος», κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον), μὲ τὴν καθαρὴν ἀπὸ πάθη καρδιά του. Χωρὶς τὴν καθαρότητα τῆς καρδιάς, ἄλλωστε, δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει κανεὶς τὰ γεγονότα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα. Προχωρώντας γιὰ τὴν «τελετὴ» τῆς Ἀναστάσεως, τὴν νύχτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, θὰ ψάλλουμε. «...καὶ ἡμᾶς τοὺς εὐσεβεῖς καταξίωσον ἐν καθαρᾷ καρδία Σὲ δοξάζειν». Εἶναι ἡ «καλὴ καρδιά», γιὰ τὴν ὁποία εὐχεται ὁ λαὸς μας στὰ πανηγύρια καὶ στὶς χαρὲς του, ὑψώνοντας τὸ κρασοπότηρο. Γιατί, χωρὶς «καλὴ καρδιά» δὲν ὑπάρχει δυνατότητα κοινωνίας μὲ τοὺς συνανθρώπους μας καὶ χωρὶς «καθαρὰν καρδίαν» χάνεται ἡ δυνατότητα μετοχῆς στὴν Ἄκτιστη Θεία Χάρη.

Αὐτὲς εἶναι οἱ ἐκκλησιολογικὲς καὶ θεολογικὲς ἀρχές, ποὺ διέπουν τὸν ὕμνογραφικὸν λόγο (καὶ) τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ τὴν μουσικὴ-μελωδία του, καθιερωμένες ἀπὸ τὴν ἀγιοπνευματικὴ συνείδηση, ταυτιζόμενὴ μὲ τὴν ὀρθόδοξη αὐτοσυνειδησία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λαὸς – ὅλοι μας δηλαδὴ- μετέχει μὲ κατάνυξη καὶ συμπάλλει τὰ βασικὰ τροπάρια («Ἴδου Ὁ Νυμφίος ἔρχεται ...», «Τὸν νυμφῶνά Σου βλέπω...», τὰ «Ἐγκώμια» τοῦ Ἐπιταφίου κ.ἄ.π.). Ἀπὸ τὴν στιγμή, ποὺ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σῶμα χάνει τὴν δυνατότητα παρακολούθησης τοῦ ὕμνογραφικοῦ λόγου καὶ τῆς συμπαλμωδίας, ἐλέγχεται ἢ (ἐνίστε μὴ θεολογοῦσα) ψαλτικὴ τέχνη, ποὺ ἀποβαίνει περισσότερο «τέχνη» καὶ λιγότερο διακονικὸν ἔνδυμα τοῦ λόγου. **Τότε σκοπὸς γίνεται τὸ ἀκρόαμα καὶ ὄχι ἡ κατανυκτικὴ συμμετοχή. Ἔτσι, ὅμως, «δουτικοποιεῖται» ἡ ἐκκλησιαστικὴ Τέχνη καὶ ἐκκοσμικεῖται ἡ Λατρεία.**